

*Віра Мойсюк,
магістрантка факультету історії
та міжнародних відносин
Ужгородського національного університету*

ЄВРОПЕЙСЬКА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ЩОДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ УКРАЇНИ (на прикладі німецько-української взаємодії під час канцлерства Ангели Меркель)

Німеччина як «локомотив» ЄС і головна виразниця його інтересів, одна з провідних демократій Заходу, яка займає перше місце у Європі за обсягом ВВП, має важливий голос у вирішенні міжнародних питань порядку денного Європи і є вагомим стратегічним партнером для України на шляху євроінтеграції. Історично важливу роль ФРН у створенні і розвитку ЄС засвідчує традиційний для сучасної німецької зовнішньої політики європейський вектор співпраці, оскільки об'єднання Європи та зміцнення інтеграції у межах європейської спільноти – один із головних пріоритетів Німеччини. В основному успішна зовнішньополітична стратегія Німеччини пов'язана з ефективним менеджментом донедавна незмінної канцлерки Ангели Меркель.

У дослідженні проаналізовано еволюцію українсько-німецьких відносин під час канцлерства Ангели Меркель у контексті реалізації євроінтеграційного курсу України, коли двостороння взаємодія з ФРН та ЄС була особливо динамічною. Російська анексія Криму у 2014 році та агресія на Сході України поклали початок розвіюванню європейських ілюзій щодо взаємодії з РФ, а підтримка сепаратистів на Донбасі значно погіршила німецько-російські відносини та водночас трансформувала співпрацю ЄС з Україною.

Ключові слова: *німецько-українська взаємодія, європейські структури, анексія Криму, російська агресія на Сході України, євроінтеграція.*

Germany as the EU's «locomotive» and the main expression of its interests, one of the leading democracies in the West, which ranks first in Europe in terms of GDP, has an important voice in international affairs on the European agenda and is an important strategic partner for Ukraine's European integration. The historically important role of Germany in the creation and development of the EU is evidenced by the traditional European vector of cooperation for modern German foreign policy, as the unification

of Europe and strengthening integration within the European community is one of Germany's top priorities. Germany's successful foreign policy strategy is largely based on the effective management of the former Chancellor Angela Merkel.

The paper analyzes the evolution of Ukrainian-German relations during Angela Merkel's chancellorship in the context of Ukraine's European integration course, when bilateral cooperation with Germany and the EU was particularly dynamic. Russia's annexation of Crimea in 2014 and aggression in eastern Ukraine sparked European illusions about cooperation with Russia, and support for separatists in Donbas has significantly worsened German-Russian relations while transforming EU cooperation with Ukraine.

Keywords: *German-Ukrainian cooperation, European structures, annexation of Crimea, Russian aggression in eastern Ukraine, European integration.*

Зовнішню політику будь-якої держави чи міжнародної спільноти неможливо аналізувати однолінійно, оскільки на її багатогранний розвиток впливають не лише історичні реалії, а і міжнародне середовище та геополітичні видозміни. Німеччина є «локомотивом» ЄС і головною виразницею його інтересів, однією з провідних демократій Заходу, яка займає перше місце у Європі за обсягом ВВП. Це дозволяє їй бути вагомим стратегічним партнером і мати вплив на актуальні міжнародні рішення. Історично важливу роль ФРН у створенні і розвитку ЄС засвідчує традиційний для сучасної німецької зовнішньої політики європейський вектор співпраці. Незважаючи на безпекові проблеми ЄС і відсутність єдності щодо основних політико-економічних питань, об'єднання Європи та зміцнення інтеграції у межах європейської інтеграційної спільноти – один з головних пріоритетів Німеччини.

Успішна зовнішньополітична стратегія Німеччини пов'язана з ефективним менеджментом донедавна незмінної очільниці федерального уряду Ангели Меркель. За 16 років на посаді Ангела Меркель провела ФРН та ЄС через значну кількість викликів та криз – це і процедура ухвалення Лісабонського договору, британський брекзит, і низка кризових періодів (грецька фінансова криза, міграційна криза, пандемія коронавірусу).

У роботі проаналізовано еволюцію українсько-німецьких відносин під час канцлерства Ангели Меркель у контексті реалізації євроінтеграційного курсу України, коли двостороння взаємодія з ФРН та ЄС була особливо динамічною. На початку свого урядування Україна розглядалась Ангелою Меркель винятково у контексті взаємодії з РФ, яка була для Німеччини основним економічним партнером, що вагомо впливало і на позицію усього ЄС. Російська анексія Криму у 2014 році та агресія на Сході України поклали початок розвіюванню європейських ілюзій щодо взаємодії з РФ, а підтримка сепаратистів на Донбасі значно погіршила німецько-російські відносини та водночас трансформувала співпрацю ЄС з Україною.

Політика Німеччини у межах Європейського Союзу. Німеччина заслужено вважається «локомотивом» ЄС і є однією з основних рушійних сил інтеграційного розвитку. Займаючи перше місце у ЄС за обсягом ВВП [41], ФРН здійснює вагомий вплив на економіку та політику Європи.

Першою програмною заявою Ангели Меркель після здобуття посади канцлера у 2005 році стало проголошення прагматичної політики «малих кроків» щодо Європи. Ангела Меркель виступала за визначення нових кандидатів на вступ до ЄС і за підтримку проєкту Європейської Конституції та збереження франко-німецького «локомотиву» як основи розвитку ЄС [12].

Відповідно до першої мети плану дій ФРН у контексті ЄС у грудні 2006 року німецькі бундестаг і бундесрат схвалили рішення про прийняття до ЄС Румунії і Болгарії, які стали повноцінними членами 1 січня 2007 року. Натомість подальше розширення Євросоюзу, на думку ФРН, слід відкласти, поки не будуть зафіксовані зовнішні контури спільноти і не вирішиться питання Європейської Конституції. Це означало поглиблення інтеграції, але не безперервне розширення спільноти [17].

Уперше необхідність ухвалення загальноєвропейської конституції обговорювалась після Копенгагенського саміту 1993 року, коли було озвучено ідею про можливе розширення ЄС у регіон ЦСЄ. Але ратифікація проєкту Євроконституції провалилась внаслідок побоювань деяких членів щодо ймовірного обмеження суверенітету і делегування повноважень [4]. Лише після повторного референдуму в Ірландії восени 2009 року і завершення у середині листопада ратифікації у Чехії Лісабонський договір набув чинності. Таким чином, Лісабонська угода про реформування ЄС, підписана і ратифікована у період головування Німеччини, юридично об'єднала ЄС в єдину спільність і посилила його політичне значення на міжнародній арені.

Так звана «нова східна політика ЄС», що включала укладення договору про партнерство із РФ, займала у європейській зовнішньополітичній стратегії особливе місце. Метою розробленої ФРН концепції було «зробити незворотнім співробітництво ЄС з Росією». Але після російсько-грузинської війни 2008 року на тлі погіршення відносин Європи з РФ лише Німеччина виступила за відновлення переговорів щодо договору про співпрацю між Росією та ЄС.

Зважаючи на першість Німеччини у Єврозоні і те, що країну практично оминув фінансовий колапс, ФРН стала найважливішим рятувальником ЄС після економічної кризи 2008 року. Загалом сума гарантійних зобов'язань Німеччини, за підрахунками експертів фонду К. Аденауера [37], у межах надання всебічної допомоги постраждалим від кризи країнам у 2012 році становила 237,2 млрд. євро – практично дві треті річного бюджету держави [3].

В умовах фінансової кризи та політичних негараздів всередині ЄС позиція Німеччини щодо прийняття нових членів стала більш жорсткою. Щодо сусідів

ЄС, то Німеччина виступала лише за формат ЄПС [40], зокрема ініціативу Східне партнерство, яка для ФРН означала інструмент економічного наближення без надання перспективи членства.

Після зриву підписання Угоди про асоціацію України з ЄС на Вільнюському саміті у листопаді 2013 року, Євромайдану та російської анексії Криму українське питання постало на порядку денному Європи [8]. Із самого початку агресії РФ проти України ФРН принципово виступала на українському боці, але одразу до різких дій не переходила, оскільки сподівалась на адекватний діалог [14]. Під час засідання ЄвроРади у березні 2014 року ФРН підтримала рішення про введення трьохрівневих санкцій проти РФ [9], через які саме Німеччина багато втрачає. За дослідженням Інституту світової економіки в Кілі серед країн Заходу втрати ФРН у торгівлі становлять 40%, в той час як інші держави страждають набагато менше (Велика Британія – 7,9%, Франція – 4,1%, США – 0,6%) [27].

2019 рік став для ФРН періодом коаліційних суперечок та втрати впливу на міжнародній арені. Причиною цього були й особиста втома Ангели Меркель, і пасивність GroKo – великої коаліції ФРН [36]. Ще однією завадою до об'єднання спільних зусиль залишається питання Північного потоку-2.

Європа розділена на два табори. Жорстку позицію проти займають Болгарія, Чехія, Греція, Угорщина, Естонія, Латвія та Литва, Польща та Румунія, які вважають збереження транзиту газу через територію України не лише питанням енергетичної безпеки, а й важливим фактором стабільності у регіоні Східної Європи. За продовження проєкту традиційно виступають ФРН та Австрія, оскільки любіють власні економічні та політичні інтереси. Для Німеччини нова гілка газогону означає, по-перше, можливість отримання газу із РФ в обхід транзитних маршрутів і дешевше. По-друге, отримання Німеччиною газу напряму витіснить Польщу і Словаччину та перетворить її на головного продавця. По-третє, контроль над ціновою політикою та розподілом ресурсу посилить стратегічне значення Німеччини у Європі як найбільшого економічного та потужного політичного центру ЄС [34].

Україна, незважаючи на коментарі держав-прихильниць проєкту, зокрема Німеччини, щодо суто економічних інтересів, вважає будівництво газогону геополітичним проєктом РФ [34]. Одночасно Ангела Меркель на прес-конференції після зустрічі з тодішнім президентом України Петром Порошенком у квітні 2018 року запевнила, що проєкт може бути реалізованим лише за умови збереження статусу України як країни-транзитера [23].

Німецько-українська взаємодія у контексті розвитку євроінтеграційного курсу України. Німеччина є найбільшою за населенням та економікою країною Європи, а Україна – найбільша за територією європейська держава. Їхня геополітична взаємодія є ваговою частиною міжнародних відносин сучасності [16]. Ок-

рім цього, ФРН надає найбільшу після США двосторонню допомогу та є одним із найважливіших торговельних партнерів України [25, 38].

В українських зовнішньополітичних документах перших років незалежності не зазначалося про пріоритетність міждержавних відносин з ФРН, але були означені саме євроінтеграційні прагнення України долучитись до головних європейських структур, впливовим членом яких є Німеччина [15]. Уперше про євроінтеграційні прагнення на законодавчому рівні Україна заявила у постанові ВРУ від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України» [6]. Головним нормативним документом, який до підписання Угоди про асоціацію був основою співпраці України з ЄС, стала Угода про партнерство і співробітництво між Україною і ЄС, підписана 14 червня 1994 року (чинності набула 1 березня 1998 року) [5]. Саме ФРН забезпечила вагомий прогрес у підготовці проєкту Угоди про партнерство та долучилася до постійного політичного діалогу між Україною та ЄС.

Особливо різною динаміка українсько-німецьких відносин була з 2005 року, коли канцлером ФРН обрали Ангелу Меркель. Цей період характеризується і жорстким несприйняттям Німеччиною ПДЧ України в НАТО, і позитивним ставленням до євроінтеграційних прагнень шляхом ратифікування Угоди про асоціацію з ЄС та підтримкою України у протидії агресії РФ [13].

З приходом до влади Ангела Меркель орієнтувалась на відносини з РФ. У першому виступі в бундестазі Меркель акцентувала саме на питанні стратегічного партнерства між ФРН та Росією [10]. У 2006 році Ангела Меркель у виступі щодо європейської політики зазначила: «У найближчому майбутньому ми не зможемо нікому давати обіцянки стосовно перспектив членства» [11].

Перешкодою для України були тоді значне поширення корупції та низький рівень підтримки в Україні євроінтеграційного шляху [13].

Нова формула відносин між ЄС та Україною була започаткована ініціативою ЄС СхП, затвердженою на Празькому саміті 7 травня 2009 року [29].

Для Німеччини ж Східне партнерство означало частину ЄПС, офіційною метою якої є утворення так званого «кола друзів» – держав, близьких до ЄС – без перспективи членства [33].

Лише внаслідок Євромайдану [30], російської анексії Криму та інвазії РФ на Сході України ставлення німецького суспільства загалом та безпосередньо канцлерки Ангели Меркель до українських подій змінилось, адже із початку російської агресії проти України ФРН виступала на українському боці. Водночас відсутність різких дій від ФРН пояснювалась її залежністю від енергоносіїв РФ [14]. Також Німеччина не підтримувала позицію США щодо надання летального оборонного озброєння Україні, оскільки вважала, що зброя вирішенню конфлікту не допоможе [31]. Така теза підтримувалась Ангелою Меркель аж до офіційного закінчення її повноважень у 2021 році. Зокрема, ще у травні 2021 року ФРН заблокувала поставки зброї в Україну через Агенцію НАТО з підтримки та поста-

чання. Часткове послаблення блокади відбулось лише на тлі перекидання військ РФ на український кордон [26].

21 березня 2014 року, після Євромайдану, у Брюсселі представники України та ЄС підписали політичну частину Угоди про асоціацію [7]. Її економічну частину було підписано пізніше, 27 червня того ж року. Від часу підписання угоди розпочався процес її ратифікації усіма державами-членами ЄС. Першими країнами, які ратифікували Угоду про асоціацію між ЄС та Україною, стали Литва, Латвія, Болгарія та Румунія. Німеччина ж стала аж п'ятнадцятою, оскільки проти ратифікації Угоди були проросійські «ліві».

Російська анексія Криму та агресія на Донбасі остаточно визначила подальший геополітичний шлях і для України. 23 грудня 2014 року за ініціативи Петра Порошенка ВРУ було ліквідовано позаблоковий статус, а у закони «Про основи національної безпеки» [2] та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [1] було внесено зміни щодо окреслення європейських та євроатлантичних прагнень України. 21 лютого 2019 року набули чинності зміни до Конституції, які закріплюють курс України на інтеграцію до ЄС та НАТО, що «сприятиме реалізації європейського та євроатлантичного вибору» [20].

Водночас зацікавлення ФРН у подальшій інтеграції України до ЄС зберігається, але вступ можливий лише за умови відповідності Копенгагенським критеріям [35]. Зокрема, Німеччина позитивно ставилась до процесу отримання Україною безвізового режиму, рішення про який набуло чинності 11 червня 2017 року [39] і продовжує брати активну участь у дипломатичних заходах щодо врегулювання конфлікту, таких, як дипгрупа «Нормандська четвірка» [18] або Кримська платформа, перший форум якої відбувся 23 серпня 2021 року у Києві [21]. Водночас ні Ангела Меркель як ще діюча канцлерка, ні міністр закордонних справ ФРН Гайко Маас участі у форумі не брали, хоч за день до його проведення канцлерка побувала у Києві з «прощальним» візитом. ФРН на форумі представляв міністр економіки та енергетики Петер Альтмаєр, а Ангела Меркель пояснила такі зміни складною ситуацією в Афганістані [22].

Ключовою проблемою для українсько-німецьких відносин залишається будівництво Північного потоку-2. Для України позитивне ставлення ФРН до газопроводу парадоксальне, оскільки з одного боку, Німеччина надає фінансово-технічну допомогу і політичну підтримку на шляху євроінтеграції України, а з іншого – підтримує геополітичний проєкт Росії, спрямований на ліквідацію одного з основних джерел прибутків української газотранспортної системи [19].

Щодо нещодавніх подій, то 16 листопада 2021 року ФРН призупинила сертифікацію газогону, поки його не буде зареєстровано за німецьким законодавством як незалежного оператора з транспортування газу [28]. Призупинення сертифікації можна вважати квазісанкційним заходом, оскільки воно відбулося на тлі міграційної кризи на кордоні Польщі і Білорусі [24] та концентрації російських

військ на кордоні з Україною [32], що призвело до напруження у російсько-німецьких відносинах.

Висновки. Зважаючи на інтеграційні прагнення України, вивчення досвіду впливових партнерів є можливістю успішно трансформувати зовнішньополітичну стратегію відносно викликів сучасності на шляху реалізації національних інтересів України.

Аналіз практичного втілення зовнішньої політики ФРН щодо держав-партнерів та її ролі в ЄС допоміг дослідити специфіку міжнародної стратегії ФРН у період урядування канцлерки Ангели Меркель, а також спрогнозувати перспективи становлення Німеччини як лідера у Європейському Союзі та двосторонню еволюцію відносин з Україною.

Анексія РФ Криму і її інвазія на Сході України трансформували відносини України з Німеччиною та ЄС. Позиція канцлерки Ангели Меркель від самого початку була проукраїнською. Українська криза відіграла основну роль у посиленні міжнародного значення ФРН. У перспективі інтерес ЄС до України може залишатись на високому рівні за двох різних сценаріїв. Перший передбачає ескалацію російсько-українського конфлікту, відповідно погіршення безпекової ситуації, а другий пов'язаний із активним процесом реформування та боротьбою з корупцією як реальний доказ з боку України наміру стати частиною Європи. Для ФРН український позитивний приклад може стати власним досягненням, що поглибить німецько-українську співпрацю.

Водночас реалізація нібито економічних проєктів на кшталт Північного потоку-2 є стримувальним фактором розвитку ефективних двосторонніх відносин України з ФРН, що, безумовно, впливає і на динаміку євроінтеграційного курсу України. Ліквідувати будівництво газогону в умовах його стовідсоткової готовності практично неможливо, але ще існують стратегічні важелі впливу – наприклад, санкції США та ЄС, які можливо актуалізувати у випадку активної дипломатичної взаємодії та наявності з українського боку чітких аргументів і логічно сформованої позиції, яка береться до уваги міжнародними акторами при ухваленні стратегічно важливих рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010. № 2411-VI (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. ст. 527. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>
2. Закон України «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003. № 964-IV (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 2003. № 39. ст. 351. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

3. Кризові явища в євразоні та їх вплив на політичні трансформації в ЄС. Аналітична записка. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/772/>
4. Лісабонський договір (договір про реформування Європейського Союзу). Інформаційна довідка Інформаційно-дослідницького центру при ВПУ. URL: <https://radaprogram.org/infocenter/lisabonskyu-dogovir-dogovir-pro-reformuvannya-yeuropeyskogo-soyuzu>
5. М. Коваль-Гончар. Головування Німеччини у Раді ЄС. Сильніша Європа та шанси для України / Аналітична записка. Рада зовнішньої політики «Українська призма». 2020. 33 ст. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf>
6. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02.07.1993. № 3360-ХІІ (втратила чинність від 01.07.2010 р.) // Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. ст. 379. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3360-12>
7. Роль Німеччини у формуванні стратегічних взаємозв'язків між провідними державами-членами ЄС: висновки для України / Аналітична записка. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: http://old2.niss.gov.ua/articles/700/#_ftn1
8. Щодо тенденцій у зовнішній політиці уряду Німеччини. Аналітична записка. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/schodo-tendenciy-u-zovnishniy-politici-novogo-uryadu>
9. Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu und der Fraktion. Assoziierungsabkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/010/1801083.pdf>
10. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel vor dem Deutschen Bundestag am 30. November 2005 in Berlin. Bulletin der Bundesregierung. Nr. 93-1. 30 November 2005. 36 s.
11. Regierungserklärung durch die Bundeskanzlerin Angela Merkel zur Europapolitik: Stenografischer Bericht. Deutscher Bundestag, 35. Sitzung. Berlin, 11. Mai 2006.
12. Кондратюк С. До питання про європейську політику ФРН. Дослідження світової політики: збірник наукових праць. К.: Ін-т світової економіки та міжнародних відносин НАН України. 2002. Вип. № 21. С. 42–46.
13. Приймак Б. І. Євроінтеграційна та євроатлантична політика України у контексті двосторонніх відносин з ФРН у період канцлерства Ангели Меркель. Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки, 2018. № 18-19. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3564
14. Приймак Б. І. Трансформація зовнішньої політики Німеччини у зв'язку з кризою в Україні. Politicus: Науковий журнал. 2017. № 4. С. 121-125.
15. Старостенко Г. Співробітництво України та ФРН у контексті європейської інтеграції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2002. Вип. 34. Ч. II. С. 43.
16. Тодоров І., Тодорова Н. Українсько-німецькі відносини в контексті історії і геополітики. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артьомов (голов. ред.) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. Вип. 1 (22). С. 30-44.
17. Dullien S. A german Model for Europe? London: the European Council on Foreign Relations. 2013. pp.10-17. III. Електронні джерела:
18. 5 нормандських зустрічей до Зеленського. Як кожна з них змінила хід війни на Донбасі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/12/9/7234195/>
19. А. Гетьманчук, С. Солодкий, Л. Мельник, С. Стюарт. Від Донбасу до Nord Stream-2: що формує відносини України та Німеччини. Європейська правда. 2020. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/06/17/7111176/>
20. Закон про закріплення євроатлантичного курсу України в Конституції набрав чинності. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-konstytutciya-nato-ec/29782220.html>

21. Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів / Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html>
22. Меркель пояснила свою відсутність на «Кримській платформі» / Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/08/22/7126893/>
23. Меркель: «Північний потік-2» не може позбавити Україну транзиту газу. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/10/7080161/>
24. Міграційна криза і «рука Кремля»: що роблять ЄС і НАТО, та що може зробити Україна? / Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mihranty-kryza-bilorus-polsha-rosiya-ukrayina/31555337.html>
25. Німецько-українські економічні відносини. URL: http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/04/Bilat_wirt_bez/Bilat_wirt_bez.html
26. Німеччина блокувала постачання зброї Україні з країн НАТО. Що відомо / BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59653554>
27. Німеччина зазнає найбільших збитків через санкції проти РФ – ЗМІ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075046/>
28. Північний потік-2: що означає призупинення Німеччиною сертифікації газогону / Суспільне. URL: <https://suspilne.media/190592-pivnicnij-potik-2-so-oznaczae-prizupinenna-nimeccinou-sertifikacii-gazogonu/>
29. Посольство України у Федеративній Республіці Німеччині. Східне партнерство. Міністерство закордонних справ України. 2015. URL: <http://germany.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/east-partnership>
30. Революція Гідності: згадаймо головне. Укрінформ. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2122489-revolucia-gidnosti-zgadajmogolovne.html>
31. Рік Трампа на чолі США: підтримка України та несправджені сподівання Росії. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk>
32. Росія стягує до кордону України війська в «кількості, що насторожує» – СІТ / Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/11/24/7315151/>
33. Сайт посольства Федеративної Республіки Німеччини в Україні. URL: <http://www.kiew.diplo.de>
34. Ставки зроблені. Яке майбутнє чекає на «Північний потік 2» і що робити Україні. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/08/8/627843/>
35. США шпигує проти Німеччини / Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/07/7/7023956/>
36. Außenpolitik: Schwache Halbzeit der Regierung Merkel. Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/de/au%C3%9Fenpolitik-schwache-halbzeit-der-regierung-merkel/a-50596529>
37. Die Konrad-Adenauer-Stiftung. Offizielle Seite. URL: <https://web.archive.org/web/20110517172813/http://www.kas.de/>
38. Länderschwerpunkt Ukraine. Landes- und Wirtschaftsinformationen. URL: http://www.rhein-hessen.ihk24.de/international/LSPUkraine/Landes_und_Wirtschaftsinformationen/1449984
39. Offizielle Seite des Auswärtiges Amtes von Deutschland. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/>
40. The EU Neighbours portal (ENP). URL: <https://www.euneighbours.eu/en>
41. Wachstumsrate des realen BIP – Volumen. Offizielle Seite von Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data-browser/view/tec00115/default/table>

REFERENCES

1. Zakon Ukrayiny «Pro zasady vnutrishn'oyi i zovnishn'oyi polityky» vid 01.07.2010. № 2411-VI (zi zminamy ta dopovnennyamy). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2010. № 40. st. 527 [Zakon Ukrayiny «Pro zasady vnutrishn'oyi i zovnishn'oyi polityky» vid 01.07.2010. № 2411-VI (zi zminamy ta dopovnennyamy). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2010. № 40. st. 527. *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrayiny «Pro osnovy natsional'noyi bezpeky» vid 19.06.2003. № 964-IV (zi zminamy ta dopovnennyamy). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 2003. № 39. st. 351 [Law of Ukraine “On Fundamentals of National Security” of June 19, 2003. № 964-IV (as amended). Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. № 39. art. 351]. *zakon3.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15> [in Ukrainian].
3. Kryzovi yavlyshcha v yevrozoni ta yikh vplyv na politychni transformatsiyi v YES [Crisis phenomena in the euro area and their impact on political transformations in the EU]. *www.niss.gov.ua*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/772/> [in Ukrainian].
4. Lisabons'kyi dohovor (dohovir pro reformuvannya Yevropeys'koho Soyuzu). Informatsiyna dovidka Informatsiyno-doslidnyts'koho tsentru pry VRU [Treaty of Lisbon (Treaty on the Reform of the European Union). Information reference of the Information and Research Center at the Verkhovna Rada]. *radaprogram.org*. Retrieved from <https://radaprogram.org/infocenter/lisabonskyi-dohovir-dohovir-pro-reformuvannya-yevropeyskogo-soyuzu> [in Ukrainian].
5. Koval'-Honchar, M. (2020). Holovuvannya Nimechchyny u Radi YES. Syl'nisha Yevropa ta shansy dlya Ukrayiny [Germany's presidency of the Council of the EU. Stronger Europe and chances for Ukraine]. *prismua.org*. Retrieved from <http://prismua.org/wp-content/uploads/2020/07/Germany3-1.pdf> [in Ukrainian].
6. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny «Pro osnovni napryamy zovnishn'oyi polityky Ukrayiny» vid 02.07.1993. № 3360-XII (vtratyla chynnist' vid 01.07.2010 r.). [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine “On the main directions of Ukraine's foreign policy” of July 2, 1993. № 3360-XII (repealed from 01.07.2010)]. *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3360-12> [in Ukrainian].
7. Rol' Nimechchyny u formuvanni stratehichnykh vzayemozv'yazkiv mizh providnymy derzhavamy-chlenamy YES: vysnovky dlya Ukrayiny [The role of Germany in the formation of strategic relations between the leading EU member states: conclusions for Ukraine]. *old2.niss.gov.ua*. Retrieved from http://old2.niss.gov.ua/articles/700/#_ftn1 [in Ukrainian].
8. Shchodo tendentsiy u zovnishniy politytsi uryadu Nimechchyny [On trends in the foreign policy of the German government]. *niss.gov.ua*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/schodo-tendentsiy-u-zovnishniy-politici-novogo-uryadu> [in Ukrainian].
9. Kleine Anfrage der Abgeordneten Dr. Alexander S. Neu und der Fraktion. Assoziierungs abkommen zwischen der Ukraine und der Europäischen Union. URL: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/18/010/1801083.pdf> [in English].
10. Merkel A. Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel vor dem Deutschen Bundestag am 30. November 2005 in Berlin. Bulletin der Bundesregierung. Nr. 93-1. 30 November 2005. 36 s [in English].
11. Regierungserklärung durch die Bundeskanzlerin Angela Merkel zur Europapolitik: Stenografischer Bericht. Deutscher Bundestag, 35. Sitzung Berlin, 11. Mai 2006 [in English].
12. Kondratyuk, S. (2020). Do pytannya pro yevropeys'ku polityku FRN. Doslidzhennya svitovoyi polityky [On the question of European policy in Germany. Research of world politics]. Kyiv: *In-t svitovoyi ekonomiky ta mizhnarodnykh vidnosyn NAN Ukrayiny – Kyiv: Institute of World*

Economy and International Relations of the National Academy of Sciences of Ukraine 21, 42–46 [in Ukrainian].

13. Pryymak, B. I. (2018). Yevrointehratsiyna ta yevroatlantychna polityka Ukrayiny u konteksti dvostoronnikh vidnosyn z FRN u period kantslerstva Anhely Merkel' [European integration and Euro-Atlantic policy of Ukraine in the context of bilateral relations with Germany during the Chancellery of Angela Merkel]. *Mizhnarodni vidnosyny. Seriya: Politychni nauky – International relations. Series: Political Science, 18-19* [in Ukrainian].
14. Pryymak, B. I. (2017). Transformatsiya zovnishn'oyi polityky Nimechchyny u zv'yazku z kryzoyu v Ukrayini. [Transformation of German foreign policy in connection with the crisis in Ukraine]. *Politicus: Naukovyy zhurnal – Politicus: Scientific Journal, 4, 121-125* [in Ukrainian].
15. Starostenko, H. (2002). Spivrobotnytstvo Ukrayiny ta FRN u konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi [Spivrobotnytstvo Ukrayiny ta FRN u konteksti yevropeys'koyi intehratsiyi]. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Current issues of international relations, 34, 43* [in Ukrainian].
16. Todorov, I., & Todorova, N. (2019) Ukrayins'ko-nimets'ki vidnosyny v konteksti istoriyi i heopolityky [Ukrainian-German relations in the context of history and geopolitics]. *Heopolityka Ukrayiny: istoriya i suchasnist' – Geopolitics of Ukraine: history and modernity, 1 (22), 30-44* [in Ukrainian].
17. Dullien S. A german Model for Europe? London: the European Council on Foreign Relations. 2013. pp.10-17 [in English].
18. 5 normands'kykh zustrichey do Zelens'koho. Yak kozhna z nykh zminyla khid viyny na Donbasi [Norman meetings to Zelensky. How each of them changed the course of the war in Donbass]. [www.pravda.com.ua](https://www.pravda.com.ua/articles/2019/12/9/7234195/). Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/12/9/7234195/> [in Ukrainian].
19. Het'manchuk, S. Solodkyy, L. Mel'nyk, & S. Styuart. Vid Donbasu do Nord Stream-2: shcho formuye vidnosyny Ukrayiny ta Nimechchyny [From Donbass to Nord Stream-2: shaping relations between Ukraine and Germany]. [www.eurointegration.com.ua](https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/06/17/7111176/). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/06/17/7111176/> [in Ukrainian].
20. Zakon pro zakriplennya yevroatlantychnoho kursu Ukrayiny v Konstytutsiyi nabrav chynnosti [The Law on Consolidation of Ukraine's Euro-Atlantic Course has entered into force]. [www.radiosvoboda.org](https://www.radiosvoboda.org/a/news-konstytutsiya-nato-ec/29782220.html) Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-konstytutsiya-nato-ec/29782220.html> [in Ukrainian].
21. Kryms'ka platforma: pidsumky ta perspektyvy – pohlyad ukrayins'kykh ekspertiv [Crimean platform: results and prospects – the view of Ukrainians experts]. [www.ukrinform.ua](https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html> [in Ukrainian].
22. Merkel' poyasnyla svoyu vidsutnist' na «Kryms'kiy platformi» [Merkel explained her absence on the “Crimean platform”]. [www.eurointegration.com.ua](https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/08/22/7126893/). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/08/22/7126893/> [in Ukrainian].
23. Merkel': «Pivnichnyy potik-2» ne mozhe pozbavyty Ukrayinu tranzytu hazu [Merkel: Nord Stream 2 cannot deprive Ukraine of gas transit. European truth]. [www.eurointegration.com.ua](https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/10/7080161/). Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/10/7080161/> [in Ukrainian].
24. Migrants'ka kryza i «ruka Kremlya»: shcho robyat' YES i NATO, ta shcho mozhe zrobyty Ukrayina? [The migration crisis and the “hand of the Kremlin”: what are the EU and NATO doing, and what can Ukraine do?]. [www.radiosvoboda.org](https://www.radiosvoboda.org/a/mihranty-kryza-bilorus-polsha-rosiya-ukrayina/31555337.html). Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/mihranty-kryza-bilorus-polsha-rosiya-ukrayina/31555337.html> [in Ukrainian].
25. Nimets'ko-ukrayins'ki ekonomichni vidnosyny [German-Ukrainian economic relations]. [www.kiew.diplo.de](http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/04/Bilat_wirt_bez/Bilat_wirt_bez.html). Retrieved from http://www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/04/Bilat_wirt_bez/Bilat_wirt_bez.html [in Ukrainian].

26. Nimechchyna blokuvala postachannya zbroyi Ukrayini z krayin NATO [Germany has blocked arms supplies to Ukraine from NATO countries]. *www.bbc.com*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59653554> [in Ukrainian].
27. Nimechchyna zaznaye naybil'shykh zbytkiv cherez sanktsiyi proty RF – ZMI [Germany suffers the greatest losses due to sanctions against Russia – the media]. *www.eurointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/12/14/7075046/> [in Ukrainian].
28. Pivnichnyy potik-2: shcho oznachaye pryzupynennya Nimechchynoyu sertyfikatsiyi hazohonu [Nord Stream-2: what it means to suspend Germany's certification of the pipeline]. *suspilne.media*. Retrieved from <https://suspilne.media/190592-pivnicnij-potik-2-so-oznacae-prizupinen-na-nimeccinou-sertifikacii-gazogonu/> [in Ukrainian].
29. Posol'stvo Ukrayiny u Federatyvnyi Respublitsi Nimechchyni. Skhidne partnerstvo. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrayiny [Embassy of Ukraine in the Federal Republic of Germany. Eastern Partnership]. *germany.mfa.gov.ua*. Retrieved from <http://germany.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/east-partnership> [in Ukrainian].
30. Revolyutsiya Hidnosti: z hadaymo holovne. Ukrinform. 2017. [Revolution of Dignity: remember the main thing. Ukrinform. 2017]. *www.ukrinform.ua*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2122489-revolucia-gidnosti-zgadajmogolovne.html> [in Ukrainian].
31. Rik Trampa na choli SSHA: pidtrymka Ukrayiny ta nespravdzheni spodivannya Rosiyi [The Year of Trump at the Head of the United States: Support for Ukraine and Unfulfilled Expectations of Russia]. *www.dw.com*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk> [in Ukrainian].
32. Rosiya styahuye do kordonu Ukrayiny viys'ka v «kil'kosti, shcho nastorozhuye» – CIT [Russia draws “alarming numbers” to Ukraine's border – CIT]. *www.pravda.com.ua*. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2021/11/24/7315151/> [in Ukrainian].
33. Sayt posol'stva Federatyvnoyi Respubliki Nimechchyny v Ukrayini [Website of the Embassy of the Federal Republic of Germany in Ukraine]. *www.kiew.diplo*. Retrieved from <http://www.kiew.diplo.de> [in Ukrainian].
34. Stavky zrobleni. Yake maybutnye chekaye na «Pivnichnyy potik 2» i shcho robyty Ukrayini [Bets are placed. What is the future of Nord Stream 2 and what can Ukraine do?]. *www.epravda.com.ua*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/08/8/627843/> [in Ukrainian].
35. SSHAshpyhuye proty Nimechchyny [The United States is spying against Germany]. *www.eurointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/07/7/7023956/> [in Ukrainian].
36. Außenpolitik: Schwache Halbzeit der Regierung Merkel. Deutsche Welle. Retrieved from <https://www.dw.com/de/au%C3%9Fenpolitik-schwache-halbzeit-der-regierung-merkel/a-50596529> [in German].
37. Die Konrad-Adenauer-Stiftung. Offizielle Seite. Retrieved from <https://web.archive.org/web/20110517172813/http://www.kas.de/> [in German].
38. Länderschwerpunkt Ukraine. Landes- und Wirtschaftsinformationen. http://www.rheinessen.ihk24.de/international/LSPUkraine/Landes_und_Wirtschaftsinformationen/1449984 [in German].
39. Offizielle Seite des Auswärtiges Amtes von Deutschland. Retrieved from <https://www.auswaertiges-amt.de/de/> [in German].
40. The EU Neighbours portal (ENP). Retrieved from <https://www.euneighbours.eu/en> [in German].
41. Wachstumsrate des realen BIP – Volumen. Offizielle Seite von Eurostat. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tec00115/default/table> [in German].